

Vieraslajit

Varsinais-Suomen jokien valuma-alueiden haitalliset kasvit ja niiden torjunta

Mikä on vieraslaji ja mitkä kasveista ovat haitallisimpia Varsinais-Suomen jokien valuma-alueilla?

Vieraslaji on ihmisen mukana uudelle alueelle levinnyt laji. Haitalliseksi lajin tekee esimerkiksi hyvä kilpailukyky, jolloin luonnon alkuperäinen lajisto kärsii. Vieraslajit ovatkin toiseksi suurin uhka luonnon monimuotoisuudelle. Monet lajit aiheuttavat haittaa muuttamalla maisemaa ja ympäristöä ja vaikeuttamalla alueen aikaisempaa käyttöä kasvamalla esimerkiksi alueen umpeen. Jättiputken tapauksessa jo yksittäiset yksilöt voivat estää alueen käytön, sillä ne ovat haitallisia ihmisille aiheuttaen palovamman kaltaisia iho-oireita.

Suomessa tavataan noin 160 haitallista vieraslajia, joista löytyy lisää tietoa vieraslajiportaalista: www.vieraslajit.fi/fi/lajit/main/list. Tässä esitteessä keskitytään Varsinais-Suomen jokien valuma-alueilla leviäviin kasveihin: [jättipalsamiin](#), [komealupiiniin](#), [jättiputkiin](#), [isosorsimoon](#) ja [kurtturuusuun](#).

Jättipalsami on yksivuotinen keskimäärin 1,5 metrin ruoho, jonka lehdet ovat suikeita ja tiheästi hammaslaitaisia. Se kukkii yleensä vaaleanpunaisin kukin, mutta kukat voivat olla myös jotain valkoisen ja tummanpunaisen välillä. Kukat kasvavat pystyinä terttuina ja siemenet kehittyvät lituihin. Kypsänä litu sinkoa siemenet useiden metrien päähän ja siemenet leviävät vedenkin mukana. Jättipalsami leviää vain siementen avulla, joten sen saa hävitettyä estämällä siementen muodostumisen. Jättipalsami viihtyy parhaiten rehevillä ja kosteilla kasvupaikoilla, joilla se valloittaa tilaa alkuperäiseltä kasvilajistolta.

Lisätietoja: www.vieraslajit.fi/lajit/MX.39158/show

Komealupiini eli lupiini on tuttu teiden varsilta, ja se onkin monin paikoin valloittanut elinympäristöjä. Se on monivuotinen hernekasvi, jolla on pitkä sininen, violetti, vaaleanpunainen tai valkoinen kukinto. Lehdet ovat sormilehdykkäiset.

Lisätietoja: www.vieraslajit.fi/lajit/MX.38950/show

Jättiputket kasvavat nimensä mukaisesti hyvin suuriksi. Kukintavaiheessa ne ovat 2-3 metriä korkeita tai jopa tätäkin isompia. Myös niiden liuskoittuneet lehdet voivat kasvaa lehtiruodin kanssa 3 metriä pitkiksi. Lehdistä kasvi onkin helppo tunnistaa viimeistään toisena kasvuvuotena. Jättiputket ovat sarjakukaiskasveja, ja niiden monihaaranen valkoinen tai vaaleanpunainen kukinto voi olla yli puoli metriä leveä. Ne ovat monivuotisia ja kasvattavat kukat yleensä vasta kolmantena vuonna. Jättiputki leviää vain siementen avulla, joita yksilö voi tuottaa yhtenä kesänä tai useampana peräkkäisenä lajista riippuen.

Lisätietoja: www.vieraslajit.fi/lajit/MX.41695/show

Isosorsimoa ei yleensä tunnisteta vieraslajiksi, minkä takia se on päässyt monin paikoin leviämään. Se on keskimäärin metrin korkuinen monivuotinen heinäkasvi, joka kasvaa usein puolikelluvana vesistöjen rannoilla. Sillä on 5-15 mm leveät lehdet, jotka ovat alta kiiltävät. Sen korsi on vankka ja kukinto laaja, jäykkärakenteinen röyhy. Sen erottaa muista saman tyyppisistä kasveista esimerkiksi siitä, että sen kukinnon haarat ovat karheita.

Lisätietoja: www.vieraslajit.fi/lajit/MX.40510/show

Kurturuusu on suosittu koristekasvi, mutta myös hyvä leviäjä. Se kasvaa 0,5-1,5 metriä korkeaksi pensaaksi, joka voi levittäytyä juurivesojen avulla jopa hehtaarien laajuiseksi. Se valtaa erityisesti tilaa hiekkarannoilta, dyyneiltä ja harjusaarilta, ja syrjäyttää samalla alkuperäisen lajiston täysin. Sen oksat ovat tiheäpiikkiset ja lehdet pinnalta uurteiset, jonka mukaan kurturuusu on saanut nimensä. Kukat ovat vaaleanpunaisia tai valkoisia ja kookkaita, ja kiulukat keskeltä litistyneitä.

Lisätietoja: www.vieraslajit.fi/lajit/MX.38815/show

Miksi vieraslajien torjuminen on tärkeää vesien kannalta?

Jättipalsami valtaa vesistöjen varsia, mutta yksivuotisena jättää syksyisin maan paljaaksi toisin kuin monivuotinen vesistöjen varsilla yleensä kasvava kasvusto. Tämä lisää eroosiota, jolloin maata ja ravinteita päätyy sateiden ja sulamisvesien mukana vesiin. Ravinteiden rehevöittävän vaikutuksen lisäksi maan kulkeutuminen on uhka esimerkiksi alueen mahdolliselle taimenpopulaatiolle, sillä hieno maa peittää kutusoraikkoja. Jättipalsamin, kuten useimpien muidenkin lajien, siemenet leviävät myös tehokkaasti vettä pitkin uusille paikoilla.

Isosorsimo taas kasvaa vedessä laajoina massakasvustoina, jotka syrjäyttävät alkuperäislajeja ja muokkaavat kalojen ja rapujen elinympäristöjä. Se muuttaa veden virtausta ja vaihtuvuutta, ja on kasvutapansa takia uhka myös virkistyskäytölle. Myös jättiputket ja kurturuusu estävät virkistyskäytön levitessään laajoiksi ja tiheiksi kasvustoiksi.

Nämä kaikki viisi vieraslajikasvia vähentävät luonnon monimuotoisuutta estäessään toisten lajien kasvun. Monilajisen kasvillisuuden puuttuminen taas vaikuttaa esimerkiksi hyönteisiin. Vieraslajien vaikutuksesta koko alueen ekosysteemi voi muuttua. Lupiini muun muassa on levinnyt uhanalaisten niittykasvien kasvupaikoilla, joihin myös tienvarret usein kuuluvat.

Mitä meistä jokainen voi tehdä?

Vieraslajeja havaitessasi tee ensimmäisenä ilmoitus osoitteessa www.vieraslajit.fi/fi/content/ilmoita-havaintosi. Ilmoitusten perusteella pystytään seuraamaan lajien leviämistä Suomessa.

Sitten pitäisi miettiä torjuntaa. Pystytkö hävittämään kasvit itse vai tarvitaanko siihen isompi porukka? Juttele asiasta naapureille ja sukulaisille tai vaikka paikalliselle kyläyhdistykselle ja löydät varmasti muitakin, jotka ovat vieraslajin havainneet. Yhdessä voitte järjestää talkoot.

Selvitä myös kenen mailla kasvit kasvavat. Vieraslajikasvustojen tuhoaminen ei kuulu jokamiehenoikeuksiin, joten siihen pitää aina pyytää lupa maanomistajalta. Tämä koskee myös kunnan alueita.

Ennen torjuntaan ryhtymistä tarkista kyseisen kasvilajin torjuntaohjeet. Varmista, että kerätyt vieraslajien osat käsitellään asianmukaisesti, ettei tahattomasti tule edistettyä vieraslajin leviämistä. Tässä käsitellään lyhyesti jättipalsamin, jättiputken, isosorsimon, komealupiinin ja kurturuusun hävitys, mutta tarkempia tietoja ja muidenkin lajien torjuntaohjeita on esimerkiksi vieraslajiportaalissa lajeittain, www.vieraslajit.fi/fi/lajit/main/list.

Jättipalsami onärkevintä kitkeä maasta ennen siementen kypsymistä. Tämä käy helposti jättipalsamin pienten ja hentojen juurien takia. Isompia kasvustoja voi myös niittää vähintään pari kertaa kesässä. Jättipalsamilla on hyvä uusiutumiskyky, joten se tekee herkästi uuden kukinnon hävitetyn tilalle. Tämän takia hoidettua aluetta tulee vahtia ja poistaa kaikki kukat myös ensimmäisen torjunnan jälkeen. Jos siemenettömät kitkentä- tai niittojätteet

laitetaan esimerkiksi kompostiin, tulee varmistaa etteivät kasvit juurru siellä uudestaan. Siementen kehityttyä kukat täytyy kerätä pussiin ja polttaa. Koska palsami on yksivuotinen ja sen siemenet itävät pääsääntöisesti ensimmäisenä vuotena, voi siitä päästä eroon jo yhden kesän torjunnalla kunhan pitää huolen, ettei yksikään yksilö pääse siementämään. Aluetta kannattaa kuitenkin tarkkailla ainakin parina seuraavana kesänä ja uusia torjunta tarvittaessa.

Lupiinia ei enää kokonaisuutena saada luonnosta poistettua, mutta sen leviämisen estäminen on silti tärkeää. Lajin hävittäminen on erittäin hankalaa, sillä sen siemenet säilyvät maaperässä pitkään. Siksi torjuntaa on jatkettava useita vuosia. Ensimmäinen torjuntakeino onkin estää uusien siementen muodostuminen leikkaamalla kukinnot pois ennen siementen kypsymistä. Siemenelliset kukinnot tulee polttaa. Isompia kasvustoja voi myös niittää ja kerätä niittojäte pois alueelta. Niittäminen ei kuitenkaan hävitä kasvia, mutta estää hyvin hoidettuna kasvin leviämisen ja voi jopa taannuttaa kasvustoa. Hävittäminen onnistuu kaivamalla kasvit maasta juurineen.

Jättiputket erittävät nestettä, joka aiheuttaa iholla palovamman kaltaisia iho-oireita. Niiden torjunnassa tuleekin suojautua kunnolla ja käyttää myös suojalaseja. Jättiputkien hävittämisessä keinoina ovat juuren katkaisu 10–20 cm syvyydestä, pienten taimien kitkeminen, kukintojen katkaisu ja hävittäminen polttamalla sekä kasvuston peittäminen mustalla muovilla. Jättiputkien torjunta vie useamman vuoden, sillä sen siemenet säilyvät maaperässä itämiskykyisinä pitkään, jopa 10 vuotta.

Isosorsimo kannattaa hävittää ennen kuin se ehtii muodostaa laajoja kasvustoja, kuten toki muutkin vieraslajit. Isosorsimo kasvaa yleensä puolikel-luvina patjoina, joiden niitto ei onnistu. Tällöin torjuntakeinona täytyy käyttää kasvuston leikkaamista osiin ja hinaamista rantaan. Jos kasvustoa kuitenkin voi niittää, se tulisi tehdä useamman kerran kesän aikana tai vähintään kerran kesässä ja muutaman vuoden ajan. Ensimmäinen niitto tulisi ajoittaa kesäkuulle, sillä sorsimo kukkii kesäkuun lopulla. Tällöin on kuitenkin huomioitava pesivät linnut! Niitto tulisi toistaa tämän jälkeen kolmen-neljän

viikon välein ja kerätä niittojäte pois vesistöistä. Kasvi kannattaa pyrkiä katkaisemaan mahdollisimman syvältä, jolloin sen kasvu taantuu parhaiten. Laajoilla kasvustoilla hävitykseen on käytetty myös ruoppausta.

Kurtturuusun torjunta vie useita vuosia, sillä se lähtee kasvamaan myös juurakon palasista. Helpointa torjunta on taimien ollessa pieniä, sillä ne saa kiskottua maasta käsin. Isommat yksilöt täytyy ensin leikata matalaksi ja sen jälkeen kaivaa juurakko kokonaan pois maasta. Laajalle levinneitä kurtturuuskasvustoja kannattaakin ensin hävittää traktorin avulla. Kaivamisen sijaan kurtturuusu voidaan myös näivettää leikkaamalla kaikki uudet versot alas usean kerran kesässä. 3-4 vuodessa pensas kuolee juurakkoa myöten ja sen rangat voidaan leikata ja vaikka polttaa. Tämä keino on suhteellisen kevyt ja toimiva erityisesti kivikkoisilla alueilla. Kurtturuusu leviää tehokkaasti myös siementen avulla, joten siementäminen tulisi estää.

MUISTILISTA VIERASLAJITALKOIDEN JÄRJESTÄJÄLLE:

- Selvitä maanomistus ja pyydä lupa torjuntaan.
- Järjestä kasvijätteiden poiskuljetus alueelta. Kysy omasta kunnasta, jos toimittaisivat lavan paikalle.
- Neuvo osallistujille työhön sopiva vaatetus ja kumisaappaat. Jättiputkea torjuttaessa on suojauduttava kunnolla, ettei kasvineste aiheuta ihovaurioita. Vaatteet on lisäksi pestävä kunnolla työn jälkeen. Varaa myös ylimääräisiä hanskoja, ja jättiputkea torjuttaessa suojalaseja.
- Hanki riittävästi jätessäkkejä.
- Ota mukaan tarpeellisia välineitä torjuttavasta kasvista riippuen, esim. viikatteita, siimaleikkuri, oksasaksia, lapiota. Jättiputken torjunnan jälkeen työvälineet tulee pestä kunnolla.
- Varaa juotavaa ja talkoovästä.
  - Hanki talkoovakuutus.
  - Tiedota talkoista ja kasaa sopiva talkooporukka.
  - Merkitse hoidettu alue talkoiden jälkeen.

Neuvoja torjuntaan tai talkoiden järjestämiseen voi kysyä esimerkiksi Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistykseltä, jos alueella sellainen on: www.sll.fi/varsinais-suomi/paikallisyhdistykset.

Mitä jos omalla tontilla haluaa kasvattaa vieraslajia?

Monet vieraslajit on tuotu Suomeen tarkoituksella puutarhojen kasveiksi. Jos haluat kasvattaa pihallasi vieraslajeja, varmista etteivät ne leviä luontoon. Tämä onnistuu parhaiten katkomalla kukinnot ennen siementen muodostumista ja hävittämällä ne asianmukaisesti. Kasvijätteitä ei saa viedä luontoon ja levinneet yksilöt tulee poistaa heti kun huomaat ne.

Helpompaa ja suositeltavampaa on kuitenkin käyttää turvallisia lajeja, jotka eivät leviä luontoon.

Lisätietoja vieraslajeista ja niiden torjunnasta saat esimerkiksi näiltä sivuilta, joita on käytetty myös tämän esitteen lähteinä:

www.vieraslajit.fi

www.vieraslajit.fi/sites/default/files/puutarhan-vieraslajit-haitalliset-esite-mmm-2011.pdf

www.sll.fi/mita-me-teemme/lajit/vieraslajit

www.sll.fi/mita-sina-voit-tehda/omalla-pihalla/tunnista-vieraslajit

VEERA-hanke, www.aurajoki.net/veera, oli Aurajokisäätien, Paimionjokiyhdistyksen ja Vesistöklänin yhteishanke, jonka toiminta-aika oli 1.1.2015–31.12.2016. Rahoitusta se sai ympäristöministeriön Raki-ohjelmasta, www.ym.fi/ravinteidenkierratys.

Teksti Sanna Laanti, VEERA-hanke

Kuvat Terhi Rytteri

2016